

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мартиненко Є.В.

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

ievgeniia.martynenko@gmail.com

Науковий керівник Н.О Гончарова.

Актуальність теми. У сучасному українському суспільстві, яке переживає масштабні трансформаційні процеси — війна, зміна ціннісних орієнтирів, міграційні виклики, інформаційна перенасиченість — особливо гостро постає питання формування психологічної життєстійкості молоді. Старший шкільний вік є критичним етапом, коли відбувається активний пошук себе, становлення світогляду та «Я-концепції», а отже — й підвищена вразливість до зовнішніх впливів. Життєстійкість підлітка, як психологічний ресурс, формується на основі внутрішніх смислів, що часто пов'язані з культурними цінностями та приналежністю до певної соціокультурної спільноти (Титаренко, 2013) [5].

Культурна ідентичність у цьому віці виступає не лише як фактор самовизначення, а й як внутрішній ресурс, що забезпечує стабільність, цілісність особистості та здатність протистояти стресовим впливам. В умовах соціальної нестабільності або культурної розмитості молодь часто опиняється в ситуації «ідентифікаційного вакууму», що може призводити до зниження самооцінки, зростання тривожності, появи девіантних форм поведінки.

На тлі цього актуальним стає вивчення саме того, як культурна ідентичність — через механізми соціальної приналежності, емоційної підтримки та прийняття цінностей — може сприяти розвитку життєстійкості. Важливо також підкреслити, що культурна ідентичність підлітка формується як у родинному та освітньому середовищі, так і під впливом медіа, цифрових культур і глобалізаційних

процесів, що вимагає переосмислення традиційних підходів до виховання і підтримки молоді.

До вивчення теми ідентичності та життєстійкості зверталися українські дослідники: І. Бех (2014) досліджував моральні засади самозбереження особистості; Т. Титаренко (2013) розробляла концепцію життєстійкості як чинника особистісної самореалізації в умовах змін; Л. Карамушка (2011) акцентувала на психологічній стійкості як системному ресурсі; Н. Чепелєва (2016) розглядала соціокультурну ідентичність як фактор особистісного розвитку; С. Максименко (2012) досліджував закономірності формування життєвої перспективи як складової цілісної особистості.

Мета дослідження. Метою є теоретичне обґрунтування впливу культурної ідентичності на формування життєстійкості підлітків старшого шкільного віку.

Завдання дослідження полягають в наступному: 1) аналіз наукових підходів до вивчення культурної ідентичності та життєстійкості особистості; 2) визначення специфіки культурної ідентичності у підлітковому віці; 3) розгляд механізмів впливу на формування життєстійкості; 4) визначення умов, що сприяють розвитку життєстійкості підлітків у контексті їх культурної самосвідомості.

Основні результати та висновки дослідження. Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що культурна ідентичність є ключовим компонентом становлення особистості, зокрема в підлітковому віці, коли інтенсивно формується «Я-концепція» та відбувається активне соціальне й ціннісне самовизначення (Ємельянов, 2019) [3]. Культурна ідентичність забезпечує внутрішню узгодженість, стабільність, сприяє відчуттю цілісності, що стає своєрідним захисним фактором у складних життєвих ситуаціях (Чепелєва, 2016) [6].

Життєстійкість, у свою чергу, трактується як система особистісних якостей, що забезпечують здатність адаптуватися, долати кризи, підтримувати психічне здоров'я та конструктивну активність у стресових умовах (Титаренко, 2013) [5].

Змістовними складовими життєстійкості виступають смислове наповнення життя, емоційна стабільність, внутрішній локус контролю, віра у власні сили — саме ті характеристики, які значною мірою пов'язані з наявністю сформованої культурної ідентичності (Бех, 2014) [1].

Аналіз наукових джерел дозволив виділити низку механізмів, через які культурна ідентичність сприяє розвитку життєстійкості:

1. Смыслотворення, що базується на культурних цінностях, символах, традиціях. Завдяки їм особистість краще розуміє себе, свої життєві цілі, що допомагає зберігати внутрішню стійкість у періоди кризи (Титаренко, 2013) [5].
2. Приналежність до соціальної групи, яка є джерелом емоційної підтримки, почуття безпеки, прийняття. Це знижує рівень тривоги, ізоляції та сприяє розвитку емоційної стабільності (Карамушка, 2011) [2].
3. Формування позитивної самооцінки, що ґрунтується на гордості за свою культуру, відчутті значущості власної ідентичності. Це допомагає підлітку приймати себе, свої емоції й життєвий шлях (Бех, 2014) [1].
4. Передача моделей копінг-поведінки: культура задає певні традиції подолання труднощів, ставлення до життєвих викликів, способи адаптації (Максименко, 2012) [4]. Через ототожнення з культурою підліток привласнює ці стратегії як частину власного досвіду.

Таким чином, можна стверджувати, що культурна ідентичність виконує функцію внутрішнього ресурсу, який не лише сприяє цілісності особистості, а й підвищує її здатність до стресостійкого реагування, конструктивної поведінки, подолання криз. Особливо це важливо в умовах соціальної нестабільності, в якій перебуває сучасна українська молодь. Відтак, підтримка культурної самосвідомості, розкриття ідентичності в освітньому процесі та соціальному середовищі має бути пріоритетом для фахівців у сфері психології розвитку, педагогіки та молодіжної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Бех І. Д. Особистість на шляху до життєстійкості. – Київ: Либідь, 2014.
- 2) Карамушка Л. М. Психологічна стійкість персоналу організацій: теоретичні основи, діагностика, розвиток. – Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2011.
- 3) Ємельянов В. О. Ідентичність особистості в умовах глобалізації: соціально-психологічний підхід. – Харків: Право, 2019.
- 4) Максименко С. Д. Генеза життєвої перспективи особистості. – Київ: КМ Академія, 2012.
- 5) Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості в умовах соціальних змін. – Київ: Інститут соціальної та політичної психології, 2013.
- 6) Чепелєва Н. В. Соціокультурна ідентичність: психологічний вимір. – Київ: Наук. думка, 2016.

ВІКАРНА ТРАВМА ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ: МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ, ОЗНАКИ, СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ

Мелоян А.Е.

Донбаський державний педагогічний університет

anaitmeloyan@gmail.com

Лікарчук Є.В.

Донбаський державний педагогічний університет

evgeniylikarchuk@gmail.com

Протягом останнього десятиліття психологи в Україні вимушені надавати психологічну допомогу клієнтами, які пережили травматичні події, зумовлені наслідками військових дій. В науковій літературі розглядається припущення про те, що психологи, які працюють з травмованими клієнтами, ризикують набути симптомів дистресу, подібного до того, який ці клієнти пережили. Цей процес